

Hwad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmansällskapets medlemsblad

N:o 1 Anno 2013

Vapensköld för riddaren av den av Bellman skapade Bacchi Orden, den suspenderade aktuarien Holmström, adlad Ebrensugga. Emblematiken är genomgående parodisk: flaskor, bägare, krus. Ordenssymbolen var fyllsvinet.

Från ordföranden **2**, Årsmöte 21 april **3**, Bellman i Börssalen **4**, Jennie Nell utforskar kunglig retorik **5**, Bellman som tröst **7**, Bellmans sigill **9**, Så mötte jag Bellman **11** En landskapsbild **12**

BÄSTA MEDLEMMAR!

Häromdagen fastnade mina ögon på en roligt formgiven bok i Pocket Shop i t-banan vid Östermalmstorg. Den hade den lockande titeln *The Stockholm Octavo*. Författaren heter *Karen Engelmann*, en amerikansk designer och tecknare som bott åtta år i Malmö men återvänt till New York. Recensenten i New York Times skriver: "It brings 18th century Stockholm to vivid life, complete with scandal, conspiracy, mystery and a hint of magic. A captivating story, beautifully told".

Visst är det så; vi kastas in i Stockholm och intrigerna kring Gustav III, med hela det persongalleri vi känner, alltifrån kungen och hertig Karl till "the genius Bellman", som sjungs och dyrkas. Engelmann behärskar vårt 1700-tal, staden, kortspelen, solfjädrarnas (som har en huvudroll) teckenspråk och inte minst magin kring oktaven, de åtta spelkort som skall besegla huvudpersonens Emil Larsons och kungens öde.

När jag googlade på Karen Engelmann fann jag till min häpnad och glädje att Bellman sjungs idag i New York! Staffan Liljas och Brett Umlauf (sopran) sjunger honom i Liljas egen översättning. De kallar sig *Bellman on Bellman*.

Läs gärna boken och googla på författarinnan och "Bellman on Bellman".

Anita Ankarcrona
ordförande

BELLMANSSÄLLSKAPET

Ordförande

Anita Ankarcrona

anita@ankarcrona.com

Vice ordförande

Henrik Mickos

henrik.mickos@telia.com

Sekreterare, webbredaktör

Jennie Nell

jennie.nell@littvet.su.se

Arkivarie

Cecilia Wijnbladh

cecilia.wijnbladh@comhem.se

Skattmästare

Conny Roth

connyroth@telia.com

Klubbmästare

Hans-Jacob Bonnier

nisse@bonnier.se

Redaktion Hwad Behagas?

Catharina Grünbaum

catharina.grunbaum@explicare.se

Bengt Jonshult

hwadbehagas@comhem.se

Webbmaster

Carl Håkan Essmar

ch@essmar.se

Övriga ledamöter

Christian Bratt

c.bratt@telia.com

Carina Burman

Carina.Burman@littvet.uu.se

Stefan Ekman

stefan.ekman@his.se

Lennart Hedwall

lhedwall@msn.com

Olof Holm

olof.holm@huddinge.se

Hans Nilsson

whiskyhasse@gmail.com

Postadress:

Bellmansällskapet

c/o Conny Roth

Konvaljstigen 10

178 38 Ekerö

E-post: sallskapet@bellman.org

Hemsida: www.bellman.org

Sällskapets pg: 45 19 50-0

BELLMANSSÄLLSKAPET

kallar till

ÅRSMÖTE 2013

Söndagen den 21 april kl. 16–18

på NEDRE MANILLA på Djurgården

Sällskapetets medlemmar hälsas välkomna av vår klubbmästare
Hans-Jacob Bonnier

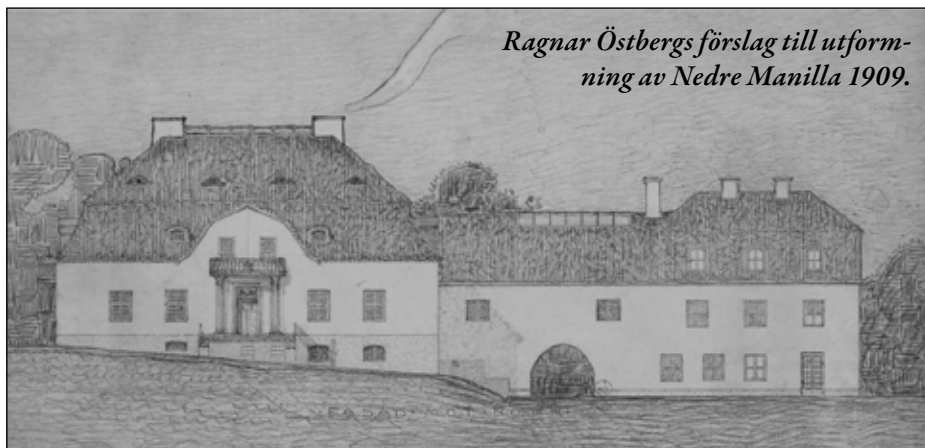
Årsmöte

Bonnierska porträttsamlingen visas av förlagsredaktören Johan Rosell
Smörgåsar, vin, kaffe och mingel

Anmälan senast den 12 april till eva.thuresson@bonnier.se

Till Nedre Manilla, Djurgårdsvägen 232, tar man med fördel buss 69
(från t.ex. Sergels torg) och stiger av vid Manillaskolan.

VARMT VÄLKOMNA!

BELLMAN I BÖRSSALEN

Bellmansbilden har skiftat genom tiderna. Samtiden hade delvis svårt att acceptera skaldens låga ämnesval i en tid som präglades av franskklassicistiska ideal. Romantiken såg gärna skalden som en bohem med ett naturgivet men otyglat snille. I dag är vi mer benägna att räkna med Bellman som både nyskapare och traditionalist med å ena sidan gestaltningen av Fredmansvärlden och å andra sidan hovdiktningen där han var väl hemmastadd i den rådande retoriken.

En som intuitivt insåg detta var hans monark Gustav III, som engagerade Bellman för såväl hyllningsverser, lämpliga som propaganda för kungamakten, som för divertissemanger av skilda slag. Under en period ingick Bellman som en av få icke-aristokrater i kungens inre krets, med täta personliga kontakter.

Om Bellmans förhållande till Gustav III har Jennie Nell skrivit en kunskapsrik doktorsavhandling *Vivat vår monark! Om Carl Michael Bellmans panegyrik över Gustaf III 1771–1792*. Hon lyfter fram en sida som hon anser har varit åsidosatt i forskningen, nämligen Bellmans satsning på hovdiktningen som en väg till både anseende och försörjning. Det var ämnet för Bellmansällskapets årliga föreläsning till Olof Byströms minne, som hölls i Börsalen den 10 februari.

En ansenlig del av Sällskapets medlemmar hade kommit för att lyssna till Jennie Nells teckning av tiden, de litterära idealen och kungamaktens bruk av den populära diktaren. Sångaren och lutspelaren (och Sällskapets webbmästare) Carl Håkan

*Carl Håkan Essmar sjunger
"Gustafs skål!"*

Essmar interfolierade med illustrativa epistlar och sånger liksom med rena kungaverser som "Gustafs skål" och "Så lyser din krona nu, Kung Gustaf, dubbelt dyr" och därtill idyllen "Den lyckliga bonden", som understryker den värdefulla förnöjsamheten med en mager men stadig lott under en mild monarks regentskap.

Åhörarnas intresse och uppskattning avspeglades inte bara i applåderna utan även i att exemplaren av avhandlingen såldes slut i en blink. Huvudpersonerna Gustav III och Bellman lät sin närvaro förnimmas: kungen i marmor, sträckande en välvillig hand mot talare och auditorium, och Bellman som medaljong på väggen.

CG

JENNIE NELL UTFORSKAR KUNGLIG RETORIK

”Hon ser ut som en rokokodam men är lärd som själva hin onde” sade Sällskapetets ordförande Anita Ankarcrona när hon presenterade Jennie Nell inför hennes föreläsning i Börssalen.

Bellmanssällskapetets medlemmar har kunnat läsa ett och annat bidrag av henne i Hwad Behagas?

När hon inte forskar, skriver, föreläser och undervisar ägnar hon sig åt Bellmanssällskapet, som dess sekreterare och webb-redaktör.

Hur kommer man som till hälften svensk, till hälften amerikan, in på Bellman?

– Det började med latinet på gymnasiet i Upplands Bro , säger Jennie Nell. Antiken fascinerade mig så mycket att jag fortsatte med antikvetenskap, konstvetenskap, kulturvetenskap och retorik vid Stockholms universitet. Mitt huvudintresse var panegyriken, och från Horatius och Vergilius hyllningar av kejsar Augustus var steget inte långt till det svenska 1700-talets motsvarigheter.

Bland de hovskalder som Gustav III engagerade för att skapa en officiell bild av sig och sitt regentskap ingick också Bellman. Jennie Nell upptäckte att den sidan av honom var minst sagt styvmoderligt behandlad, förvånande med tanke på hur genomförd han är när det gäller epistel- och ordensdiktningen. Det ledde till en doktorsavhandling, av Svenska Akademien belönad med Stina och Erik Lundbergs stipendium på 60 000 kronor.

Till vardags flänger hon mellan litteraturundervisningen på Stockholms universitet och undervisning i svenska och latin på Internationella Engelska Gymnasiet på Södermalm. Men hon är uppenbarligen inte färdig med forskningen.

– Tvärtom! För närvarande arbetar jag med ett projekt om Gustav III som retoriker. Och jag hoppas verkligen att det kan leda till en mer nyanserad bild av kungen. Han var sannerligen inte den teaterfjant med fransk brytning som han ofta

”Gustav III är min kung.” Jennie Nell möter honom i Börssalen.

framställs som. Sådant har inget stöd i seriösa källor, bara i skvallret. Kungen hade svenska som sitt ena hemspråk och han skrev på svenska. Och han var en ytterst medveten politisk strateg.

På Jennie Nells projektlista står vidare ett studium av Bellman och Lessing, ett annat om hjältedygder under den gustavianska tiden (en del av ett större historiskt projekt finansierat av Riksbankens Jubileumsfond), och så ”Bellman på italienska” i samarbete med dr Massimo Panza, lingvist och översättare, som överför hela Fredmans Epistlar, Fredmans sånger och Bacchi Tempel till sitt språk. (Ett smakprov finns i Hwb? nr 1/2012.) Jennie Nell står för de litteraturvetenskapliga kommentarerna.

– Och när jag nu är inne på Bellman och italienskan ska jag tillsammans med doktor Panza också se hur Bellman språkligt gick till väga när han översatte brev och annat till svenska för Gustav III:s räkning.

Bellman var alltså kunnig i italienska. Jennie Nell är det på en liknande nivå: talar inte flytande men läser och förstår. Franska är hon väl hemmastadd i – en nödvändighet om man ska studera franskklassicismen. Engelska och svenska är hennes modersmål. Hon rör sig synbarligen obehindrat mellan språk, ämnesområden, idé- och kulturströmningar; allt hänger samman, hennes forskning är tvärvetenskaplig.

– Men 1700-talet är mitt århundrade, och särskilt upplysningen. Just nu läser jag Diderot, det är otroligt roligt! Allt är de på, dessa upplysningsmän, de känner inga hinder eller gränser för sitt intellekt.

I mötet med Jennie Nell får man en känsla av att själv stå inför en upplyst dam från det sekel hon känner sig så hemma i. Jo, hon skriver poesi, även om hittills bara för skrivbordslådan. Och hon behärskar flöjtspel, fastän hon numera sällan utövar det. Klassisk musik är hon både uppvuxen med – hennes mor var sångerska – och beroende av. Hade hon levt under den gustavianska tiden hade hon säkert hållit salong (och kanske blivit tillbedd av Bellman). Med forskningen hade det dock blivit svårare – ett vittert fruntimmer, en lärd i stubb, hade mycket emot sig, även om hon till det yttre bar rokokons hela behagfullhet.

Catharina Grünbaum

Jennie Nells doktorsavhandling *Vivat vår monark! Carl Michael Bellmans panegyrik över Gustaf III 1771-1792* (2011) kan beställas från Ellerströms förlag eller från nätbokhandeln.

BELLMAN SOM TRÖST

av Lennart Hedwall

Som ett litet apropå till det fina föredrag av Bo Forssell som vi fick uppleva vid Bellmansällskapetets årsmöte förra våren vågar jag redovisa en liten läsupplevelse om hur man kan dyrka Bellman utan att dela hans förkärlek för starka drycker. Ty Bo Forssell manar ju i sin kommande samling av Bellmans mer okända dryckesvisor med skaldens visa ord ”Inte mera än du tål”, och det har, som han nämnde, rent av förekommit att man ansett Bellman vara både skönhetsapostel och nykterhetsvän.

Till mina kärare sysselsättningar hör att läsa antikvariatskataloger. Det är egentligen en rätt harmlös hobby, men den kan ibland bli problematisk och dessutom lätt en smula kostsam, när man lockas av alltför udda ting. Å andra sidan är det ju så man i bästa fall kan få nya erfarenheter och rentav nya infallsvinklar på ämnen där man läst sig vid inlärd och inkörda meningar.

För ett par år sedan kunde jag inte motstå den spännande titeln Änglar och andar och andra kulturhistoriska skisser och kuriositeter, som befanns vara en visserligen mycket brokig anrättning men som ändå innehöll åtskilliga poänger. Författaren hette Bengt Wahlström och var om jag minns rätt kyrkoherde i Fröskog. Han var i varje fall teologie doktor med en avhandling om 1695 års psalmbok bakom sig och känd som historiker med karolinertiden som specialitet. Utöver avhandlingen tycks boken om änglar och andar ha varit hans enda, och den utkom 1957.

I ett avsnitt berättar Wahlström om botanikprofessorn Göran Wahlenberg (1780-1851), som var en framstående naturforskare med också geologi och geografi som specialiteter. Han uppmärksammade i en lång rad avhandling-

Asketen och sprithataren Göran Wahlenberg avnjöt sina ensamma stunder i sällskap med Fredmans epistlar.

ar särskilt sambandet mellan växterna och det klimat och den jordmån de kunde trivas i och utgav dessutom åtskilliga floror. Som även medicinprofessor i Uppsala från 1829 fick han dock uppleva stort motstånd på grund av sina sympatier för homeopatin, som han var en svensk föregångsman för. (Den korta biografi som ägnas Wahlenberg på Wikipedia är i stort sett korrekt.)

Den ogifte Wahlenberg ansågs mest som ett stort original, och han hade tydligen inte många nära vänner bland sina kolleger. Wahlström skriver:

”Man hade med vördnad sett, hur den gamle mannen mot kvällningen tog fram en liten bok, som han läste ur med halvgnolande ton. Wahlenbergs omgivning hade tagit det för givet, att det var en psalmbok.

Men det var ingen psalmbok, som under ett helt långt liv hade varit den fanatiskt asketiske mannens vademecum och käraste vän. Det var Bellmans *Fredmans epistlar*, som nykterhetsmannen varje afton hämtade själslig styrka ur.

Det kan förefalla obegripligt, hur Wahlenberg, som var fylld av ett starkt, nästan perverst hat mot all sprit, kunde kväll efter kväll umgås med Fredmans försupna och frivola vänner och väninnor.

Men det har sin förklaring. Wahlenbergs far hade nämligen lärt honom sjunga dessa visor, och det är väl mest troligt, att enstöringen Wahlenberg genom Fredmans epistlar knöt kontakt med en tid, då han hade varit en lem i ett stycke levande människogemenskap.

Wahlenberg levde helt i Floras värld och hade föga sinne för andra världar. Han hade åstadkommit en mycket effektiv isolering. Han behövde egentligen icke någon gemenskap med människor.”

Om nu den skyldige till Wahlenbergs Bellmanförtjusning var hans far, bör tillfogas, att denne var brukspatron på Skarphyttans bruk i Kroppa utanför Filipstad.

BELLMANS SIGILL I NY TOLKNING

Av Bengt Jonshult

Sedan den förra artikeln om Bellmans sigill, publicerad i Hwad Behagas? nr 2–3 2012, har jag stött på nya uppgifter om förkortningen ”Es”. Min förra tes var att det skulle kunna utläsas som ”Epistulas” (brev). Nu föreslår jag dock, utan att egentligen förkasta den läsningen helt och hållet, en annan tolkning, nämligen att ”Es” står för latinska ordet ”Equestris”. Ordet förekommer då och då på en del äldre sigill, exempelvis Serafimerordens, och då med inskriptionen ”Sigillum Ordinis Equestris Seraphinorum”. I Serafimerordens fall skulle innebörden kunna vara ”som tillhör riddare” och i sådant fall riddare av ett ordenssällskap och inte i betydelsen Ridderskapet och Adeln. Vid en slik läsning skulle alltså ”Es. Sm. B.” kunna utläsas som ”Sigill som tillhör Riddaren Bellman”. Kort och gott. Förmodligen med en hänvisning till det fiktiva ordenssällskapet Bacchi Orden.

Denna lösning skulle i sin tur förstärka tesen att sigillets devis ”Gott lass uns leben” mer kommer från den backanaliska världen än den världsliga. Kanske får man också ompröva sigillets bild av ett berg med små droppar på. Kanske får man frågå ”Oljeberget” till förmån för ”Vinberget”. Å andra sidan – varför välja? Varför inte både och? En genomgående formulering som återkommer i adelsbrev under 1700-talet är att dessa skall brukas ”så i skiämt som alfvar till deras egen willia, nytta och behag”. Möjligtvis ser vi i dag på heraldik, ordenssällskap etc. med ett allvar som inte alla gånger Bellmans samtid hyste. Bellman, Ehrensvärd, Kellgren och kanske fler har ju givit uttryck åt en sådan inställning. Det är ett intressant spörsmål, då det i sig skulle förändra den grundläggande synen på Bellmans parodier av diverse ordenssällskap. Är det verkligen en parodi eller handlar det mer om en vedertagen syn på och inom ordensväsendet? Så i skämt som allvar . . .

Bellmans gåtfulla sigill på en prenumerationsedel från 1734 till "poemet Fröijas Tempel", egenhändigt daterad Stockholm den 1 Martii 1784 och undertecknad med hela namnet. På baksidan adresserad till "Herr justitiarien Segerström". (Mått 70 x 165 mm.)

Fröjas Tempel, en motsvarighet till Bacchi Tempel, med Ulla Winblad från vaggan till spinnhuset som huvudperson, skulle förses med både "illuminerad gravure samt musique på bekanta vaudeviller" men kom aldrig att fullföljas.

Prenumerationssedeln såldes hösten 2012 av Stockholms Auktionsverk för 22 000 kronor.

SÅ MÖTTE JAG BELLMAN

av Carina Burman

Ursprungligen var inte Bellman min musik. Något hade jag väl hört, något hade vi sjungit i skolan, något hade jag väl klinkat Gubben Noach på pianot. Men inte kände jag till den store! Musikaliskt hade jag avancerat från tuggummipop till Queen, litterärt hade jag grundlig fördjupat mig i västvärldens detektivromaner, börjat läsa dikt och anse mig smått intellektuell (även om jag nog inte kände till ordet). Jag var sexton år gammal.

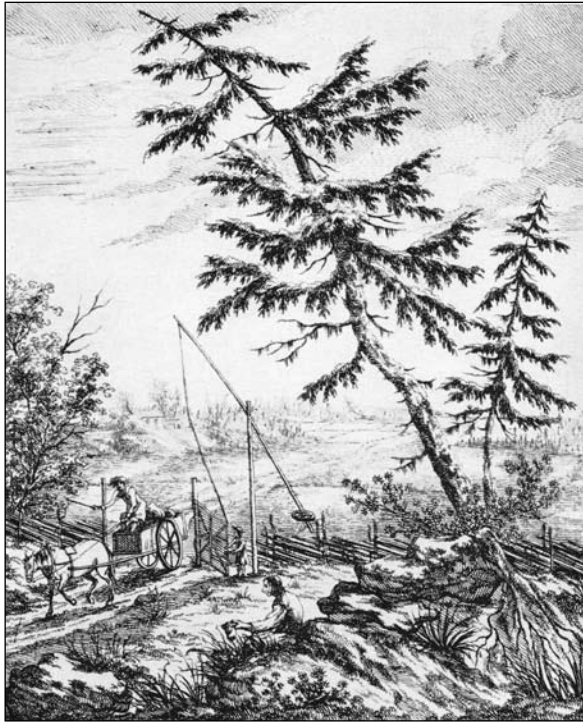
Då mötte jag Bellman. Han framfördes med skrovlig röst och det skiraste stråckackompanjemang. Kanske är det så man fångar en tonåring. Jag föll, och runt mig öppnade sig nya världar, vars invånare aldrig anats under Norrköpings blå förortshimmel.

Mina föräldrar och jag hade en överenskommelse: varje månad fick jag en bok, och om jag var riktigt vältalig kunde jag förvandla boken till en skiva. Det skedde nu, och gång på gång spelade jag Fred Åkerströms lp *Glimmande nymf* i sommarhusets storstuga medan solen föll in genom altandörrarna, medan fåglarna kvittrade och valthornen klang.

Kanske var det där förvandlingen började. Kanske hade jag aldrig fastnat för sjuttonhundralet om det inte varit för den där sommaren, då jag borrade mig in i Bellmans värld. Eller också överdriver jag. I varje fall hamnade jag till sist i Uppsala, läste litteraturvetenskap och skrev avhandling om Bellmans fiende och sedermera vän Johan Henric Kellgren. Sedan blev jag romanförfattare och debuterade med romanen *Min salig bror Jean Hendrich* (1993), där också Bellman dyker upp i förbigående, ty en roman om svenskt sjuttonhundratal är omöjlig utan Bellmans närvaro. Året därpå kom jag med i Bellmanssällskapets styrelse, och sedan följde flera romaner och ett antal biografier.

Nästa biografi kommer att handla om just Bellman. Undrar hur jag ska börja? Kanske: "Ypperliga författare (om andre är ingen fråga) ..."

Bellmans landskap

*Märk, mellan Gärdsgårdars krökta led,
Hur' Torpet det sluttar ner;
Til vänster bland Granars måssiga hed,
Den vägen man rundad ser.*

*Där Bonden tung med rullande hjul
Illfänas till sitt rankiga skjul,
Och i solgängen hinner fram,
Med Kycklingar, Kalfvar och Lam.*

Landskapsbilden i den fjärde versen i Ep. 80 ("Liksom en herdinna") har sin motsvarighet i detta kopparstick "Tiggare vid landsvägsgrind" av greven, politikern och konstnären Albrecht von Lantinghausen. (Om denne och hans från Gustav III:s hov utmobbade hustru finns åtskilligt att meddela.)

Hwad Behagas?, Bellmansällskapets medlemsblad, utkommer med 3-4 nummer om året.

Ansvarig utgivare: Anita Ankarcrona. Redaktörer: Catharina Grünbaum, Bengt Jonshult.
Form: Tommy Grünbaum. Tryck: Mowys Byrå. ISSN 1104-4603.